

SISUKORD

Sissejuhatus **6**

I peatükk: Perekondlik taust **11**

II peatükk: Lapsepõlv ja noorusaastad **19**

III peatükk: Teismee kirjad **26**

IV peatükk: Kolimine Tartusse **39**

V peatükk: Luuletaja ärkamine **46**

VI peatükk: Kreutzwald **54**

VII peatükk: Rahvuslik ärkamisaeg **74**

VIII peatükk: Tuntus **82**

IX peatükk: Carl Robert Jakobson **92**

X peatükk. Soome sõber **98**

XI peatükk: Kihlus ja abiellumine **117**

XII peatükk: Võõrsil **129**

XIII peatükk: Koduseinte vahel **138**

XIV peatükk: Euroopas **152**

XV peatükk: Saatusega leppimine **176**

XVI peatükk: Mure ja lein **202**

XVII peatükk: Epiloog **240**

Märkused **256**

Isikunimede register **301**

SISSEJUHATUS

1886. aasta juulis oli Vene mereväebaasis Kroonlinnas vähki suremas 42-aastane naine. Haigus oli levinud üle kogu keha, nii et ainult oopium andis talle üürikesi valudest vabu selgushetki. Mai kuus kirjutatud viimases kirjas avaldas ta lootust peatselt surmale, sest [...] poolsurnud keha, millena ma siis esineksin, oleks piinaks ja jälestuseks igäühele [...]¹

Tema varasem elu oli olnud tulvil loomingulist energiat, nüüd aga ei olnud muud järel kui ainult mõõtmatu väsimus ja igatsus rahu järele. Kuid Lydia Emilie Florentine Michelson, neiu põlvnimega Jannsen, teadis aga hästi, et oli jätnud ajalukku oma jälje. Viimastel surmaeelsetel nädalatel andis ta järele abikaasa palvele ja lubas kutsuda fotograafi. Peitnud juuksed pitsmütsikese alla, poseeris ta viimaseks pildiks. Tõsiselt kaamerasse vaatavad sügaval asetsevad silmad peegeldasid selle ülimalt andeka naise elutraagikat. Varsti pärast Koidula surma hakati tema elu võrdlema lendentähega, mis tõusis kõrgustesse ning langes sama hoogsalt, nagu oleks saatuse raskusjõud tõmmanud seda kurbuse, haiguse ja enneaegse lõpu poole. Elu viimaste Kroonlinnas veedetud nädalate jooksul pani Koidula kirja oma hüvastijätku armastatud kodumaaga. Luuletus on liigutav näide kunstilisest väljendusest peatselt saabuva surma palge ees.

Soome kirjanik Aino Kallas² on kirjutanud: „Iga rahvas vajab kangelasi, kelle poole lohutuse, tarmukuse ja inspiratsiooni saamiseks pöörduda.“ Üheks niisuguseks kangelaseks eestlastele oli

Lydia Jannsen-Michelson, tuntud eelkõige nime all Koidula.

Ta sündis 12. (uue kalendri järgi 24.) detsembril 1843. aastal Vändras ning saavutas loomingulise tipu üsna varakult, kahekümne teise ja kahekümne üheksanda eluaasta vahel. Nendel aastatel ei kindlustanud tema kirjanduslik anne, hämmastav elujõud ja loominguline palang talle igavese aukoha mitte ainult eesti luule ja näitekirjanduse rajajana, vaid ka eestlaste rahvusliku liikumise ühe juhina 19. sajandi teisel poolel.

Pärast Koidula esimese anonüümsena ilmunud õhukese luulekogu avaldamist 1866. aastal andis tuntud ärkamisaja tegelane Carl Robert Jakobson talle kirjanikunime Koidula. Rahva jaoks, kes oli just pääsemas aastasadu kestnud orjapõlvest, sümboliseeris tuliseid isamaalisi luuletusi kirjutav noor autor tõepoolest uue ajastu koitu. Koidula nime all saigi luuletaja tuntuks nii oma kodumaal kui ka Soomes, Saksamaal ja Ungaris. Mõned Koidula isamaalised luuletused viisistati juba tema eluajal. Need laulud olid tollal ja on ka nüüd eestlastele tuntud ja omased. Needsamad laulud õhutasid eestlasi 20. sajandi algupoolel esmakordselt iseseisvust nõutama ja väljendasid eesti rahvuslikku identiteeti viiskümmend aastat kestnud nõukogude okupatsiooni ajal.

1873. aastal, kui Koidula oli kakskümmend üheksa aastat vana, abiellus ta läti päritolu sõjaväearsti Eduard Michelsoniga. Mehe töökoht asus Peterburi lähistel Kroonlinnas Kotlini saarel ning see tuuline, küllaltki isoleeritud paik jäi Koidula koduks kuni surmani. Luuletajal oli raske kohaneda sealse karmi kliima ja vene oludega. Koduigatsust süvendas veelgi tema endiste kaasmaalaste ja kirjannikest kolleegide rõhutatud ükskõiksus. Peamiselt emakohuste täitmisest koosnevat elu kibestasid rahamured ja pidevad tervisehädad. Armastatud poja surm nelja aasta vanuselt 1878. aastal oli esimene tragöödia, mis tema elu lõpuperioodi tumestasid. Vana Jannsenit, kes oli kogu perekonda koos hoidnud, tabas 1880. aastal ränk insult; pärast rinnavähi diagnoosi tegi Lydia läbi kaks operatsiooni; 1884. aastal suri poeg paar päeva pärast sündi ning 1885.

aasta septembrist alates jäi ta piinava, kurnava, metastaasidena edasi leviva haigusega voodisse, kust ta enam ei tõusnudki.

Pärast surma leidis Koidula panus väärilist tunnustust. Kolmekümne aasta sees oli ilmunud tema elulugu ja osa ulatuslikust kirjavahetusest. Tema elu ja loomingut hakati teaduslikult uurima ja analüüsima. Ta on ka ainuke naine, kelle pilt kaunistas ühte Eesti vabariigis 1992. aastal kasutusele võetud rahatähte.

Koidula kirjad pakuvad põnevat ülevaadet ühe andeka, tundliku ja intelligentse naise mõtetest ja tema ajast. Umbes kaks kolmandikku abieluelsestest kirjadest kolleegidele ja hilisemad kirjad perekonnale on avaldatud eesti keeles.